

## ЕВРОПЕЙСКОТО КООПЕРАТИВНО ДРУЖЕСТВО И КООПЕРАЦИЯТА – ПРИЛИКИ И РАЗЛИКИ

*Силвия Цонева<sup>1</sup>*

През 2007 в Закона за кооперациите<sup>2</sup> бе добавена нова Глава втора „а” „Европейско кооперативно дружество”. Съгласно чл. 51а ЗК европейско кооперативно дружество със седалище в Република България се учредява по реда на Регламент (ЕО) № 1435/2003 относно устава на Европейското кооперативно дружество (SCE)<sup>3</sup>. Съкращението SCE идва от латинското наименование на дружеството Societas Cooperativa Europaea. Регламентите имат задължителен характер и директен ефект в законодателството на държавите – членки на ЕС, поради което и в настоящия случай Регламент (ЕО) № 1435/2003 (Регламента) ще намери пряко и непосредствено приложение у нас. ЕКД се урежда от правилата на Регламента, от устава на дружеството, както и от националното законодателство на съответната държава–членка. Това са видовете и поредността на актовете, които уреждат ЕКД, съгласно член 8 от Регламента.

ЕКД представлява една от формите на наднационално и трансгранично сдружаване. Други подобни форми представляват Европейското дружество (ЕД)<sup>4</sup> и Европейското обединение по икономически интереси (ЕОИИ)<sup>5</sup>. В Преамбюла на Регламента се отбелязва, че правилата относно европейското дружество и европейското обединение по икономически интереси не са подходящи спрямо кооперациите, тъй като не могат да отразят специфичния характер на тази форма на сдружаване.

Цел на Регламента е отстраняване на правните и административни пречки за трансгранично коопериране с цел постигане на единен общностен пазар без граници. (точка 11 от Преамбюла).

ЕКД е специфичен вид дружество, което не съответства пряко, на който е да е от видовете търговци по смисъла на чл. 1 ТЗ. То се отличава с правни белези, част, от които го приобщават към кооперациите и други, които са присъщи на акционерните дружества. Именно тези два интересни аспекта на ЕКД предстои да разгледаме по-долу.

---

<sup>1</sup> *Доктор по право, асистент по Облигационно право, НБУ.*

<sup>2</sup> Обн., ДВ, бр. 113 от 28.12.1999 г., посл. изм., бр. 43 от 29.04.2008 г.

<sup>3</sup> <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:207:0001:01:BG:HTML>

<sup>4</sup> Вж. Регламент (ЕО) № 2157/2001 относно устава на Европейското дружество (SE) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:294:0001:01:BG:HTML>

<sup>5</sup> Вж. Регламент (ЕИО) № 2137/85 относно Европейското обединение по икономически интереси (ЕОИИ) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1985:199:0001:011:BG:HTML>

## **Прилики между европейското кооперативно дружество и кооперацията**

Както следва и от наименованието му, ЕКД представлява форма на кооперативно сдружение. ЕКД има статут на кооперация. Регламентът изисква ЕКД да се третира във всяка държава-членка като кооперация, учредена съгласно законодателството на държавата-членка, в която се намира седалището на ЕКД. Член 9 от Регламента изрично прогласява този принцип на недискриминация.

Приликите между ЕКД и кооперациите се проявяват в редица техни съществени белези – цели, променлив характер на капитала и броя членове, характеристика на членството, равенство на гласовете при вземане на решения и др.

Кооперацията и ЕКД са самостоятелни правни субекти, корпоративни ЮЛ, с членски състав., ЕКД придобива качеството на ЮЛ по силата на самия Регламент.

Кооперацията има специфични цели и те съответстват на основните целите на ЕКД. Кооперацията, по определение е сдружение на физически лица, които чрез взаимопомощ и сътрудничество осъществяват търговска дейност за задоволяване на техни икономически, социални и културни интереси (чл. 1 ЗК). По аналогичен начин, ЕКД има като основна цел задоволяване потребностите и/или развиване на икономическа и/или социална дейност на членовете му, като това става чрез сключване на споразумения с последните предвид осигуряване на стоки и услуги или извършването на определена работа в рамките на дейността, която ЕКД упражнява или възлага за извършване. (Член 1, пара. 3 от Регламента).

Отличителен белег за образуванията от кооперативен тип е това, че техните членове, освен качеството членове, се явяват и работници, потребители или доставчици, които пряко са свързани и участват в дейността на кооперацията. Те се обединяват с цел постигане на взаимна, обща изгода, която в случая на ЕКД може да се изрази в достъп до нови пазари, реализиране на икономии от мащаба и др.

ЕКД в пълно съответствие с правния режим на кооперациите има променлив капитал и променлив брой членове (член 1, пара. 2). Това означава, че капиталът се променя съобразно броя на членовете и записаните дялове. Измененията на капитала и членовете не изискват изменения на устава или публикуване. Размерът на капитала се отчита ежегодно на годишното общо събрание, което приема годишния счетоводен отчет.

Членовете на кооперацията отговарят за задълженията ѝ до размера на дяловете си вноски. По същия начин, ограничена отговорност носят и членовете на ЕКД, които отговарят според записания капитал, ако не е предвидено друго при учредяване на дружеството. При ЕКД

съществува една особеност - когато членовете на ЕКД са с ограничена отговорност, в наименованието на ЕКД трябва да се включи обозначението „с ограничена отговорност“.

Нов член на кооперация се приема по писмена молба на съответното лице с решение на управителния съвет. Отмяна на отказа на управителния съвет за приемане на нов член може да се иска от общото събрание. По подобен начин членството в ЕКД се придобива по одобрение на управителния или административния орган, а отказът за приемане може да се обжалва през общото събрание.

При прекратяване на членството, от друга страна, бившите кооператори или наследниците им имат право на внесените дялови, допълнителни и целеви вноски, актуализирани по установения нормативен ред, на припадащия се дивидент, както и на заемите, предоставени на кооперацията, включително припадащите се лихви (чл. 14, ал. 1 ЗК). Вноските, дивидентът, заемите и лихвите се изплащат на бившите кооператори или на наследниците им след приемане на годишния финансов отчет, при условие, че те са погасили всички свои задължения към кооперацията. По сходен начин, загубата на членство в ЕКД дава право на изплащане на дела от записания капитал, намален пропорционално със загубите на собствен капитал на ЕКД. Сумите се изчисляват на база годишния баланс за отчетния период, през който е възникнало правото на изплащане. (член 16 от Регламента).

Отличителен за кооперацията белег е принципа на равенство на членовете и приоритет на личността, който намира израз в правилото „един човек – един глас“. Този принцип изрично е обявен в Регламента, според който всеки член на ЕКД разполага с право на глас, независимо от броя на дяловете, които притежава (Член 59).

Сходството между ЕКД и кооперациите се подкрепя и засилва от редица разпоредби на Регламента, които препращат към съответната национална уредба относно кооперациите. Така, по отношение на устава на ЕКД се прилагат разпоредбите относно учредяването на кооперации съобразно законодателството на държавата-членка, в която е седалището на ЕКД (член 5, пара. 2). Учредяването, по-нататък, на ЕКД се урежда от приложимия закон за кооперациите в държавата, в която ЕКД установява своето седалище (член 17). По същия начин, за отговорността на членовете на управителния, надзорния или административния орган за причинени на дружеството вреди, се препраща към разпоредбите, които се прилагат към кооперациите в държавата-членка, в която е установено седалището на ЕКД (член 51). Организацията и провеждането на Общото събрание, както и процедурите за гласуване, се уреждат от законите на държавата-членка, в която е установено седалището на ЕКД (Член 53) .

## Разлики между европейското кооперативно дружество и кооперацията

Извън множеството съществени прилики между ЕКД и кооперациите, ЕКД се характеризира и с редица особености, които го отличават от кооперациите. Сред по-важните следва да се посочат:

Първо, кооперацията по определение е сдружение само на физически лица. Възможностите при учредяване на ЕКД са много по-широки. То може да се учреди от пет или повече ФЛ, от две или повече ЮЛ или пет и повече от ФЛ и ЮЛ. Изискването е те да са установени или да са под юрисдикцията на най-малко две държави-членки. Това е т.нар. учредяване „ex novo”. Възможно е ЕКД да се учреди и по произведен начин, чрез сливане на две и повече кооперации, ако най-малко две от тях са под юрисдикцията на различни държави-членки или чрез преобразуване на кооперация, учредена според законодателството на една държава-членка, със седалище и адрес на управление в Общността, ако най-малко две години има дъщерно дружество или клон в друга държава-членка. В този случай става дума за т.нар. кооперации от „второ ниво”. Под сливане се разбира както вливане, така сливане чрез учредяване на ново ЮЛ. ЕКД в този случай се различава от уредените у нас кооперативни съюзи, които са обединение на минимум 7 кооперации. При преобразуването няма нито прекратяване, нито възникване на ново ЮЛ. При сливане е налице хипотеза, при която има прекратяване без ликвидация, съпътствано с възникване или не на ново ЮЛ. При кооперативните съюзи няма прекратяване, но има възникване на ново ЮЛ. Доколкото ЕКД обичайно се свързва със създаването на условия за трансгранично обединяване на кооперации, трябва да се обърне внимание на факта, че учредяване на ЕКД може да има както с, така и без каквото и да било начално участие на кооперации.

ЕКД бележи съществено отклонение от общия режим на кооперациите по повод на изискването за минимален капитал. ЕКД трябва да има записан капитал в минимален размер от 30 000 EUR. Капиталът се изразява в национална валута. Уставът определя минимума, под който записаният капитал не може да бъде намаляван за изплащане на дялове на членовете, които преустановяват участието си в ЕКД. При всички случаи обаче този размер не може да е по-малък от 30 000 EUR (член 3, пара. 2 и 4 от Регламента). Този текстове от Регламента кореспондират със защитната функция на капитала, типична за АД по повод разпределянето на дивиденди.

Отново за разлика от кооперациите, капиталът на ЕКД е разделен на дялове, които имат номинална стойност. Дяловете не могат да бъдат издавани по цена под номиналната стойност. В ЕКД могат да съществуват няколко категории дялове. Номиналната стойност на дяловете от

една категория е еднаква. Съответно, дяловете от една и съща категория дават еднакви права. ЗК предвижда възможност с устава да се установи минимална и/или максимална стойност на дяловата вноска, но няма изискване за номинална стойност, която да е еднаква по класове. Ето защо, по отношение на дяловете в капитала, ЕКД проявява близост с уредбата на АД.

Капиталът на ЕКД може да бъде увеличен чрез пълна или частична капитализация на резерва за разпределение. Новите дялове се разпределят между членовете пропорционално на притежаваните от тях до момента дялове в капитала. Тази опция за увеличаване на капитала кореспондира с възможността капиталът на АД да бъде увеличен чрез неразпределената печалба. Подобно сходство съществува и спрямо опцията за увеличаване на капитала чрез увеличаване номиналната стойност на дяловете.

Отклонение на ЕКД от режима на кооперациите и съответно сходство с този на АД може да се открие и по отношение на оценката на апортните вноски, които се правят от членовете на ЕКД. Съгласно Регламента, относно назначаването на експерти и извършването на оценка на непарични вноски в ЕКД се прилага законодателството относно акционерните дружества в държавата-членка, в която ЕКД има седалище (член 4, пара. 6). От гледна точка на българското право, оценката на апортните вноски в АД се извършва от три независими вещи лица, които се назначават от длъжностното лице по регистрацията към Агенцията по вписванията. По различен начин стои въпроса при кооперациите по ЗК, където апортните вноски се оценяват от три вещи лица, определени от управителния съвет на кооперацията. Така, и по отношение на оценката и назначаването на експерти уредбата на ЕКД стои по-близо до АД, отколкото до кооперациите.

Принципно положение при кооперациите е непрехвърлимостта на членството. Дяловете в ЕКД могат да се прехвърлят или продават на всеки, придобил качеството на член, при условията, определени с устава и със съгласието на Общото събрание или на управителния орган, или на административния орган.

Регламентът дава възможност с устава на ЕКД да се установят сделки, за които се изисква разрешение на надзорния съвет или общото събрание (при двустепенна система на управление) или изрично разрешение от административния орган или от Общото събрание (при едностепенна система). Така се установяват сделки с разрешителен режим, подобни на тези при АД по чл. 236 ТЗ, при които се изисква предварително разрешение на надзорния съвет или единодушно решение на СД. Такъв режим не е познат при кооперациите.

В отличие от кооперациите, при ЕКД е предвидена възможност членове да бъдат и лица, които не се очаква да използват или произвеждат стоките и услугите, предмет на дейността на ЕКД. Те имат качеството на членове инвеститори или непотребители. Уставът може да предвиди такова членство, когато законодателството на държавата-членка, в която е установено седалището на ЕКД, го позволява (Член 14, пара. 2). Това законодателство трябва да определи и правото на глас, с което разполагат т.нар. членове-инвеститори. На тези членове обаче не може да се дава повече от 25% от общия брой гласове. Придобиването на такова членство подлежи на одобрение от Общото събрание или друг орган, упълномощен с решение на Общото събрание или по силата на устава.

Структурата на ЕКД също бележи отклонение спрямо тази на кооперациите. Кооперацията има двустепенна система на управление, която включва общо събрание, управителен и контролен съвет. Органите на ЕКД включват Общо събрание, съпътствано от надзорен и управителен орган (двустепенна система) или административен орган (едностепенна система), в зависимост от приетия с устава вариант. Вариантите едностепенна или двустепенна система са типични за АД.

Регламентът дава възможност на ЕКД да предвиди в устава си емисия от ценни книжа, различни от акции и облигации, които дават особени привилегии на притежатели им. Тези ценни книжа могат да бъдат записани както от членове, така и от външни за ЕКД лица. Те не водят до придобиване на членство в ЕКД и съответно не дават право на глас в общото събрание. Притежателите им все пак могат да присъстват на заседанията на общото събрание, а ако уставът предвижда, те могат да сформират отделно свое събрание, чието становище да се съобразява по въпросите, касаещи техните специфични права и интереси. Издаването на ценни книжа е типично за АД, а не за кооперациите. Ценните книжа, издавани от ЕКД имат характеристика на дългови ценни книжа, които като цяло стоят по-близо до режима на облигациите, отколкото на акциите.

Наблюдаваните при ЕКД характеристики, които са присъщи на капиталовите търговски дружества, и по-скоро на АД, се подсилват от редица разпоредби на Регламента, които превръщат към националното законодателство, уреждащо акционерните дружества. Тези разпоредби обхващат следните хипотези:

- Правото, което се прилага в държавата – членка, в която ЕКД има седалище, относно предварителния контрол на акционерните дружества по време на етапа на учредяването им, се прилага аналогично към контрола на ЕКД. (член 5, пара. 3)

- Националното законодателство за акционерните дружества ще намери съответно приложение относно съдържанието на писмата и документите, предназначени за трети лица. (член 10, пара. 1).

- ЕКД се вписва в държавата-членка по седалището си в посочения от законодателството на тази държава-членка регистър съгласно правото, което се прилага към акционерните дружества (член 11, пара. 1)<sup>6</sup>.

- Националното законодателство за акционерните дружества ще намери съответно приложение относно изискванията за публикуване и обявяване на актове и обстоятелствата при ЕКД (член 11, пара. 5 и член 12, пара. 1).

### **Заклучение**

Разглеждането на ЕКД показва, че то има признаци, които го причисляват към кооперациите, но същевременно се отличава и с редица специфики, които са присъщи на акционерните дружества. С оглед на това, у нас е изказано становище, че ЕКД е нова форма, различна от кооперацията и търговското дружество, с елементи и на двата вида търговци<sup>7</sup>. Регламентът определя ЕКД като дружество (член 1, пара.2 ). При изследване на правната същност на ЕКД обаче не следва да се отдава прекалено голямо внимание на наименованието му – европейско кооперативно дружество. Самият Регламент използва широк диапазон от термини – „кооперативни предприятия”, „кооперативи”, „кооперации”. Регламентът визира ЕКД като дружество, но в някои случаи и като кооперация. Така, според член 59 уставът на ЕКД може да предвиди правото на глас да се определя от участието „в дейността на кооперацията.” Освен това, следва да се има предвид, че Регламентът отчита практиката на всички европейски държави в областта на кооперациите, а в някои държави-членки кооперациите се обозначават по правило с термина „кооперативно дружество”.

Защо ЕКД все пак се третира като кооперация въпреки отклоненията в редица отношения от общия режим на кооперациите по ЗК. Обяснението трябва да се търси в следните аспекти:

Първо, приобщаването на ЕКД към кооперациите следва да се обясни с водеща цел при този тип образувания – задоволяване потребностите на членовете, постигнато чрез взаимопомощ и сътрудничество. Техните членове обичайно изцяло или части са клиенти, работници и служители или доставчици.

Второ, при ЕКД особено място заемат правилата за участие на работниците и служителите и спецификата на трудовите и осигурителни отношения, които могат да възникнат между членовете и ЕКД. Разпоредбите на Директива 2003/72/ЕО отнасящи се до участието на

---

<sup>6</sup> Трябва да се обърне внимание на това, че спрямо ЕКД се прилага т.нар. принцип на реално седалище. Седалището на ЕКД е в държавата-членка, в която се намира адресът му на управление.

<sup>7</sup> Голева, П. Търговско право, Книга втора, Търговски сделки, Феня, 2008, с. 527.

работниците и служителите в ЕДК са неразделна част от Регламента. Регламентът поставя като изискване относно действителността на вписването на ЕКД да са спазени всички изисквания на Директива 2003/72/ЕО, т.е. да е сключено споразумение с работниците и служителите или срокът за преговори да е изтекъл, без да е сключено споразумение. Съгласно Директивата държавите-членки могат да приемат стандартни правила за участие на работниците и служителите. В тази връзка следва да се има предвид Закона за информиране и консултиране с работниците и служителите в многонационални предприятия, групи предприятия и европейски дружества.

Трето, кооперативната същност на ЕКД следва да се потърси и в особеното значение, което заема лично участие и съдействие на членовете за постигане целите на дружеството. Това намира израз във възможността Уставът на ЕКД да предвиди изплащане на дивидент на членовете пропорционално на извършените от тях сделки с ЕКД или на извършената в полза на последното работа. ЕКД не може да допусне участие в печалбата на лица, които не са негови членове или да им позволи да участват в негови сделки, освен, ако уставът предвижда друго. Членовете на ЕКД подлежат на изключване, когато сериозно нарушат своите задължения или допуснат действия, които противоречат на интересите на ЕКД (член 15). Тези характеристики са далечни на дружествата на капитала, за които е непривично и правилото „един член – един глас“. В този връзка следва да се отбележи, че по повод на ЮЛ-членове на ЕКД, Регламентът уточнява, че те се считат за членове в качеството им на потребители поради факта, че представляват собствените си членове, при условие, че физическите лица, които са техни членове, имат качеството на потребители.

Именно в целите и приоритета на личността следва да се търси кооперативна същност на ЕКД, като същевременно с това се отчитат и спецификите, които го отличават от общия режим на кооперациите.